

Trendek az életszínvonallal való elégedettséget magyarázó tényezők hatásának időbeli alakulásában 1992 és 2007 között

Keller Tamás

1. Bevezetés

A tanulmány célja az életszínvonallal való elégedettséget magyarázó tényezők időbeli alakulásának nyomon követése. A kérdés jelentőségét támasztja alá, hogy miközben egyre bővülő hipotézisrendszer áll rendelkezésre az elégedettség magyarázatához, az egyes explikatív faktorok időbeli alakulásának kérdése mégis kevésbé kutatott téma. Az elemzés során nincsen lehetőség arra, hogy a témában használt összes magyarázó tényező alakulását nyomon kísérem, egyrészt terjedelmi okokból, másrészt azért, mert nem állnak rendelkezésre viszonylag hosszú távú idősorok. Egy rövid szakirodalmi összefoglaló után, amelyben bemutatom az egyes alternatív magyarázatokat, választok a magyarázó tényezők közül.

Az adatok forrása a Magyar Háztartás Panel (MHP) 1992-től 1997-ig terjedő felvételei (kiegészítve a Háztartások Életpálya Vizsgálattal – továbbiakban HÉV), valamint a TÁRKI Háztartás Monitor 1998 és 2007 közötti adatfelvételei. Az elemzés utolsó fejezete kivételével keresztmetszeti adatokkal dolgozom, még akkor is, ha azok ténylegesen egy paneladatbázisból származnak; az utolsó fejezetben azonban kihasználom a paneladatok által kínált lehetőségeket.

2. Magyarázó mechanizmusok

Az *objektív tényezők* (jövedelem, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás stb.) elégedettségre gyakorolt hatásának vizsgálata mögött az a feltételezés áll, hogy az életkörülmények befolyásolják az elégedettséget. A materiális hatások elemzése során a hangsúly elsősorban a jövedelem- és vagyonelemek vizsgálatára kerül (Spéder–Kapitány 2002).

Egy másik hipotézis szerint nem annyira az *objektíven mérhető életkörülmények* a lényegesek, hanem azok *szubjektív tudatosulása*. Olyan tényezők

szerepe válik itt fontossá mint a szubjektív relatív jövedelmi helyzet (Sági 2006a), amely az egyén által észlelt szubjektív jövedelmi pozíciót mutatja egy tízfokozatú létrán, vagy az észlelt szubjektív státuszfeszültség (Spéder–Kapitány 2002), ami az igazságosnak tartott és jelenlegi életkörülmények aránya. Ennek a hipotézisnek a használata esetében azonban felmerül a magyarázott és magyarázandó jelenség fogalmi érintkezésének veszélye.

Az *objektív tényezők* statikus állapota mellett magyarázóerővel bír azok *változása* is. Az objektíven mérhető jövedelmi mobilitás önmagában is hatást gyakorolhat az elégedettségre. Sági (2000a) azonban a jövedelmi mobilitás szubjektív megítélésének hatását mutatja be az elégedettségre.

A *jövőbeli várakozásokra* vonatkozó hipotézis szerint azok, akik biztatónak látják a jövőt, adott esetben objektív körülményeik ellenére is, elégedettebbek (Sági 2006b; Gáti 2008). Ebben az esetben az elégedettség előrejelzi a jövőben várt objektív körülmények alakulását.

A *befektetések megtérülésére* vonatkozó hipotézist Róbert Péter (Róbert 1996) fogalmazta meg. E feltevés szerint a magyarok viszonylag erős peszsimista beállítottságában az is szerepet játszik, hogy Magyarországon a humántőke-beruházás keresetekre gyakorolt hatása alacsony. A hipotézissel némiképpen rokonítható a *jövedelmi-feszültség¹ hipotézis* (Sági 2000b; Gáti 2008), mely szerint azok, akik úgy érzik, jövedelmük elmarad egyfajta méltányosnak tartott jövedelemtől, kevésbé elégedettek.

A *vonakoztatási csoportok* (Merton 2002) elmélete szerint lényeges, hogy az ember kikhez viszonyítva helyezi el önmagát a társadalomban. Attól függően, hogy az egyén a saját helyzetét milyen csoportok relációjában határozza meg, változhat az egyéni elégedettség. Sági (2000b) felveti, hogy a rendszerváltás után Magyarországon referenciacsoport váltás mehetett végbe, ami azt jelenti, hogy a viszonyítási alap a „szocialista” országokról a „nyugati” országokra változott.

A szubjektív tényezők közül kiemelhető az *anómia* (Spéder–Kapitány 2002) szerepe. A fogalom jelentése (Andorka 1994, 1996) arra vonatkozik, amikor az egyén elveszti tájékozódási pontjait: nem érzi önmagát a társadalom részének, hanem elszigetelődik. Ez az érzések szintjén megjelenő magányosság vezethet adott esetben a társadalmi normák megszegéséhez, sőt akár önpusztító viselkedésre való hajlamhoz. Az elégedettség szempontjából pedig az a feltételezés fogalmazható meg, hogy akik nehezen tudnak eligazodni a társadalomban, illetve magányosnak és kiszolgáltatottnak érzik magukat, egyúttal kevésbé is vannak megelégedve életszínvonalukkal, még akkor is, ha

---

¹ A kívánatosnak tartott havi családi jövedelem és a ténylegesen mért havi családi jövedelem egymáshoz viszonyított aránya.

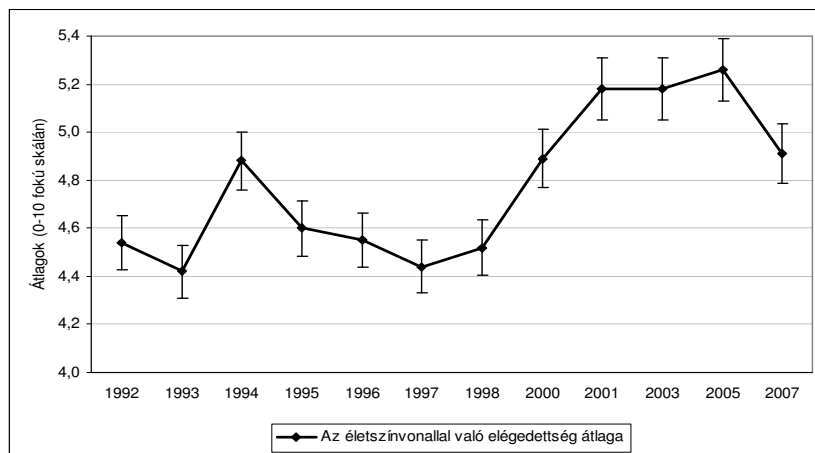
objektíven ugyanolyan körülmények között élnek, mint azok, akik önmagukat a társadalom részének érzik.

Az elemzés során az objektív tényezők közül a jövedelem és a jövőbeli várakozások elégedettségre gyakorolt hatásában bekövetkezett változásokat vizsgálom. A választás azért esett éppen erre a két tényezőre, mert esetükben álltak rendelkezésre összehasonlítható idősoros adatok.

3. Az életszínvonallal való elégedettség trendje

A korábbi, hasonló jellegű kutatásokkal összhangban (Sági 2006b; Gáti 2008) megállapítható, hogy közvetlenül a rendszerváltás utáni években (a többi elégedettségi mutatóhoz hasonlóan) 1994-ben voltak életszínvonalukkal legjobban megelégedve az emberek. Ezt követően előbb gyors, majd 1995-től lassuló csökkenés figyelhető meg 1997-ig. A mélypont után 1998 és 2001 között gyors, majd 2001-től 2005-ig lassan emelkedő trendről beszélhetünk. 2007-re azonban szinte zuhanásszerű csökkenés látható, és lényegében a 2000-es szintre esik vissza az elégedettség szintje.

1. ábra. Az életszínvonallal való elégedettség 1992 és 2007 között (átlagok a kvázi mérési hiba* bekalkulálásával)

Forrás: 1992–1997: Magyar Háztartás Panel; 1998–2007: TÁRKI Háztartás Monitor
Megjegyzés: *A hibavonások az adott érték $\pm 2,5\%$ -os szinten vannak meghatározva. A válaszokat egy tízfokú skálán mérték, ahol 1: egyáltalán nincs megelégedve, 10: teljesen elégedett életszínvonalával.

A kimutatott változások trendje esetében meg kell jegyezni, hogy a bemutatott idősor minimuma (1993) és maximuma (2005) közötti különbség közel 0,9. Átlagokról lévén szó, ez viszonylag jelentős különbségnek mondható. Statisztikai értelemben azonban a kisebb változások nem számottevőek, mivel minden méréssel együtt jár valamilyen hiba. A jelentős növekedések és csökkenések (így a 2005-ről 2007-re tapasztalt csökkenés), minden bizonnyal túl vannak a statisztikai hibahatáron (lásd *1 ábra*).

4. Az életszínvonallal való elégedettség magyarázata objektív tényezőkkel

A következőkben az életszínvonallal való elégedettség magyarázatában megmutatkozó trendeket követem figyelemmel, ezen belül először az objektív magyarázó mechanizmusokon lesz a hangsúly. Az objektív tényezők közül az *életkor* (lineáris és négyzetes komponens formájában), a *nem*, az *iskolázottság* (az elvégzett iskolai osztályok számával definiálva), a *településtípus* (község, város, Budapest), a *gazdasági aktivitás* (tanuló, foglalkoztatott, munkanélküli, inaktív, nyugdíjas) és az *egy főre eső éves nettó háztartási jövedelem* (természetes alapú logaritmikus formában) hatásainak alakulását kísértem figyelemmel.²

Ebben a részben elsősorban arra koncentrálok, hogy a materiális (jövedelmi) hatások miként változtak 1992 és 2007 között (az *M1. táblázat* azonban ennél részletesebb összehasonlításokat is lehetővé tesz). A *2. ábrán* az alsó vonal jelzi a jövedelem életszínvonalra gyakorolt hatásának változását 1992 és 2007 között (a többi objektív tényező hatásának kontrollálása mellett). A felső vonal pedig a többszörös korrelációs együtthatók (R) alakulását mutatja.

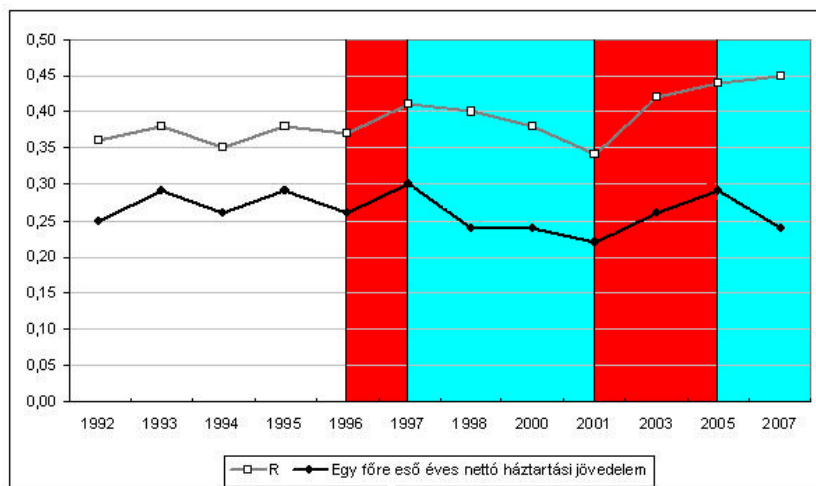
A két vonal közötti terület mutatja azt, hogy a modellekbe bevont többi magyarázó változó a jövedelem hatásához képest mennyivel javítja az életszínvonallal való elégedettség magyarázhatóságát. A két vonal 1997-ig egymással párhuzamosan változik, ezek után a többi magyarázó változó egyre többet magyaráz az elégedettségből. Az eltérés különösen szembetűnő 2007-ben, amikor a jövedelem hatásának csökkenése mellett is növekszik a többszörös korrelációs együttható értéke. Meg kell azonban jegyezni, hogy az

---

² Minden évre ugyanazokat a regressziós modelleket futtattam le, a keresztmetszeti egyéni súlyokkal korrigálva az adatokat. Az OLS-regresszióban a függő változó az életszínvonallal való elégedettség volt. Kihagyott kategóriák: férfi, általános iskolai végzettség, község, illetve nyugdíjas.

objektív hatások a parciális korrelációk nagysága szerint a vizsgált időszakban végig a jövedelem hatása a legerősebb.

2. ábra. Sztdenderizált regressziós együtthatók és többszörös korrelációs együtthatók alakulása 1992 és 2007 között a többváltozós OLS-egyenletekben

Forrás: 1992–1997: Magyar Háztartás Panel; 1998–2007: TÁRKI Háztartás Monitor
Megjegyzés: Független változó: az életszínvonallal való elégedettség (0–10-ig tartó skála). Független változók (a kontrollváltozókat tartalmazó modellben): nem, életkor (lineáris és négyzetes komponens), iskolázottság, településtípus, gazdasági aktivitás és az egy főre eső éves nettó háztartási jövedelem (logaritmizálva). Kihagyott kategóriák: férfi, község, nyugdíjas. Minden modell legalább $p=0,01$ szinten szignifikáns volt. Az ábrán feltüntetett együtthatók legalább 5%-os szinten különböznek a nullától.

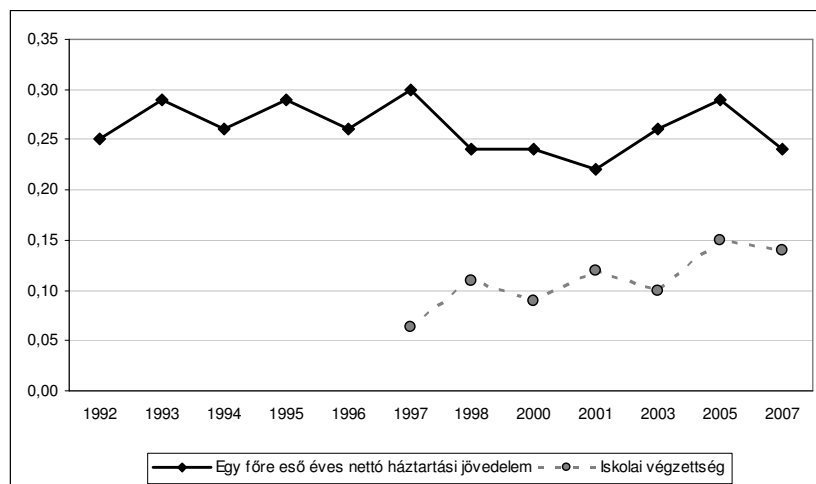
A 2. ábrán látható, hogy a jövedelem hatásának nagysága a vizsgált időszakban változik. Felmerül tehát a kérdés, hogy a látható ingadozások mennyire tekinthetőek jelentősnek. A kérdést az úgynevezett *ömlesztett legkisebb négyzetek*³ módszerrel lehetett megválaszolni. Az eredmények alapján el-

³ Az ömlesztett legkisebb négyzetek módszert az angol nyelvű szakirodalomban „pooled” OLS-nek nevezik (Wooldridge 2003). Itt az adatokat első lépésben úgynevezett *long formátumba* kell hozni, ahol egy dummy-változó jelzi, hogy a különféle adatok melyik évből származnak. A változás becslése a dummy-változó és a vizsgálandó hatás interakciójával történik. Természetesen technikai akadályja nincsen annak, hogy az összes hatás időbeli változását vizsgáljuk. Ebben az esetben azonban csak a jövedelem hatásának változása volt a cél, az összes többi hatást pedig az egyszerűség kedvéért változatlanak tételeztem fel (nem szerepeltek interakciós változók). A jövedelem hatásának becslésénél kezelni kellett az időszakok eleje és vége közötti inflációt. A

mondható, hogy 1992 és 1996 közötti időszakban a jövedelem hatásában mutatkozó különbségek nem jelentősek, 1996 és 1997 között rövid növekedés tapasztalható, majd egy hosszabb időre (1997 és 2001 között) csökkenés, ezek után 2001 és 2005 között növekedés, majd 2007-re ismét csökkenés regisztrálható. Hozzá kell azonban tenni, hogy a szignifikáns változások minden időszakban a periódus eleje és vége közötti hatás nagyságának változására vonatkoznak.

Az elemzés során a célom a különféle hatások nagyságában mutatkozó változások leírása, és nem megmagyarázása volt. Egyetlen esetben azonban mégis kivételt kell tenni. A jövedelem hatása mellett ugyanis 1997-től megjelenik az iskolázottság hatása (1992 és 1996 között nem szignifikáns a hatás).

3. ábra. A jövedelemhez, illetve az iskolázottsághoz tartozó sztenderdizált regressziós együtthatók alakulása 1992 és 2007 között a többváltozós regressziós egyenletekben

Forrás: 1992–1997: Magyar Háztartás Panel; 1998–2007: TÁRKI Háztartás Monitor
Megjegyzés: Lásd 2. ábra.

Mivel itt a vizsgált időszakban megjelenő új hatásról van szó (ebben az értelemben az iskolázottság hatása rendkívüli a többi magyarázó változó között) érdemes jelentőséget tulajdonítani annak, hogy mikor jelenik meg. A

---

probléma kezelésére a jövedelmek nagysága szerint száz darab azonos elemszámú jövedelmi csoportot hoztam létre, és ezeket szerepeltettem a regressziós egyenletekben a változások meghatározásánál.

jövedelem hatásához 1992 és 1997 között a többi magyarázó változó ugyanannyit adott hozzá, 1997 és 2007 között azonban az életszínvonallal való elégedettség szórásának magyarázatából egyre nagyobb részt tesznek ki a kontrollváltozók, míg egyre kisebb részt a jövedelem. Az iskolázottság hatása pedig éppen 1997-ben jelenik meg. Mindez persze lehet véletlen is, ugyanakkor elképzelhető egy olyan spekuláció is, hogy 1997-től az iskolázottság egyre nagyobb mértékben járul hozzá az elégedettség magyarázatához. Ezt a feltételezést valószínűsíti, hogy 1998-tól az iskolázottság hatása a parciális korrelációk alapján a negyedik/ötödik helyen áll. Nehéz azonban pontosan megmondani, hogy mit jelent az elégedettség szempontjából az iskolázottság hatásának növekedése. Mivel a jövedelmi hatások kontrollálva vannak, feltételezhető a képzettségben megjelenő kulturális befolyás.

5. Jövőbeli kilátások és az életszínvonallal való elégedettség

Az eddigiekben az elégedettséget kizárólag objektív tényezőkkel magyaráztam, ugyanakkor empirikusan is alátámasztott (Sági 2006a), hogy az oksági mechanizmusok közül nem ezek a legjelentősebb szerep. A jövedelem életszínvonallal való elégedettségre gyakorolt hatása mellett ezért most a jövőbeli várakozások hatását fogom elemezni.⁴

A korábbi kutatásokkal összehangban, a parciális korrelációk nagysága alapján, az elemzett hatások közül a legerősebb a jövőbeli várakozásoké volt. A befolyás annyira erős, hogy még az objektív kontrollváltozók mellett is, pusztán a jövőbeli kilátások magyarázatának szerepeltetése, 30%-kal növeli az életszínvonallal való elégedettségre illesztett modell magyarázóerejét.

A 4. ábrán a legalsó vonal jelöli a jövedelem életszínvonallal való elégedettségre gyakorolt hatását az objektív hatások és a jövőbeli várakozások kontrollálása mellett. A fölötte elhelyezkedő szaggatott vonal szintén a jövedelem hatását mutatja, de a jövőbeli várakozások kontrollálása nélkül. A két görbe közötti rész az, amivel a jövőbeli várakozások csökkentik a jövedelem hatását. Látható, hogy viszonylag erős csökkenésről van szó, ami a jövőbeli várakozások és a jövedelem erős kapcsolatára utal.

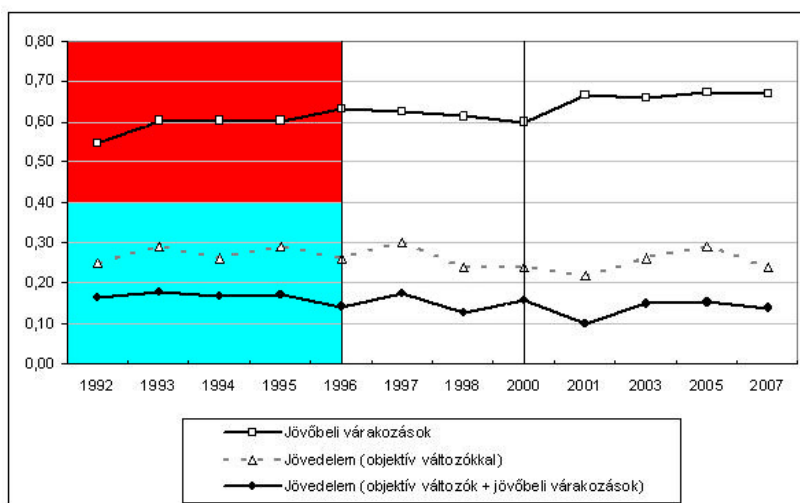
A 4. ábrán függőleges vonalak jelölik a jövőbeli várakozások hatásának változásában mutatkozó szakaszokat (1992–1996; 1996–2000; 2000–2001). Az elemzés ugyanakkor arra is rávilágított, hogy a változások csak 1992 és

---

⁴ A jövőbeli várakozásokat a „*ennyire elégedett jövőbeli kilátásaival?*” kérdésre adott válaszok (0–10 skála) alapján operacionalizálom, ami eltér a korábban használt definícióktól (Sági 2006a; Gáti 2008).

1996 között tekinthetőek szignifikánsnak. Ebben az időszakban a jövedelem hatása (a többi hatás kontrollálása mellett) csökkent, míg a jövőbeli várakozások elégedettségre gyakorolt hatása növekedett. Az 1996 után történt változások 5%-os szignifikancia szinten nem jelentősek.

4. ábra. A jövőbeli várakozásokhoz és a jövedelemhez tartozó sztenderdizált regressziós együtthatók alakulása 1992 és 2007 között a többváltozós regressziós egyenletekben

Forrás: 1992–1997: Magyar Háztartás Panel, 1998–2007: TÁRKI Háztartás Monitor
 Megjegyzés: Független változó: az életszínvonallal való elégedettség (0–10-ig tartó skála). Független változók: nem, életkor (lineáris és négyzetes komponens), iskolázottság, településtípus, gazdasági aktivitás, egy főre eső éves nettó háztartási jövedelem (logaritmizálva), illetve a jövőbeli várakozások (Mennyire elégedett jövőbeli kilátásaival, 0–10-ig terjedő skála). Kihagyott kategóriák: férfi, község, nyugdíjas. Minden modell legalább $p=0,01$ szinten szignifikáns volt. Az ábrán feltüntetett együtthatók legalább 5%-os szinten különböznek a nullától.

Összességében elmondható, hogy a jövőbeli várakozások nagyon jelentősen meghatározzák az életszínvonallal való elégedettséget. Az, aki lát távlati perspektívákat a *jövőben*, már *ma – ceteris paribus* – elégedettebb életszínvonalával. A hatás erőssége 1992 és 1996 között szignifikánsan növekedett, ugyanakkor a vizsgált időszak eleje és vége (1992–2007) közötti növekedés is szignifikáns. A jövőbeli várakozások tehát egyre jelentősebb magyarázótegyezőjét képezik az elégedettségnek, és a vizsgált időszakban végig egyre nagyobb részét teszik ki az elégedettségéből magyarázható varianciának. Az

1992-től 2007-ig tartó időszakról pedig a két vizsgált hatás viszonylatában megállapítható, hogy a jövedelem hatása csökkent, a jövőbeli várakozásoké pedig nőtt.

6. Meghatározottság vagy motiváció

Az eddigi elemzés az okság egyik részére koncentrált: nevezetesen arra, hogy az elégedettséget miként határozzák meg különféle tényezők, illetve ezek a hatások időben hogyan változtak. Most az okság egy másik – paneladatok híján empirikusan ritkán kutatott – oldalára irányítom a figyelmet: vagyis arra, hogy vajon az elégedettség befolyásolja-e az objektív körülmények alakulását. Az endogenitási problémát az adatok időbeli dimenziójának kihasználásával kezeltem.⁵

Két egymásnak ellentmondó hipotézist fogalmaztam meg az elégedettség jövedelemre gyakorolt hatásáról. Ha az elégedettség hatása pozitív, ez azt jelenti, hogy az elégedettség előrevetíti a jövedelemben mért sikerességet. Abban az esetben azonban, ha az elégedettség hatása negatív, egyfajta ösztönző hatásmechanizmus sejtethető: vagyis az elégedetlenség motiválni tud a sikerességre.

A jövőbeli kilátások esetében pedig azt vizsgáltam, hogy aki most bizakodóan látja a jövőjét, később jobb jövedelmi helyzetbe kerül-e. Ennek a hipotézisnek az esetében azt teszteltem, hogy a jövőre vonatkozó attitűdök mennyire teljesültek be az élet materiális dimenziójában.

Az 5. ábráról látható, hogy az elégedettségnek pozitív hatása van a jövedelmekre: tehát aki elégedett az életszínvonalával, minden egyéb körülményt változatlanul tételezve, jobb anyagi körülmények között fog élni a jövőben. Érdekes módon tehát nem az elégedetlenség sarkall, hanem az elégedettség teszi lehetővé, hogy valaki gazdagabb legyen. Feltételezhető, hogy az életszínvonalal való elégedettség egyfajta pozitív világlátás miatt teszi lehetővé a nagyobb jövedelmet. Az elégedetlenség ilyen szempontból nemhogy ösztönöz, hanem inkább hátráltat a jövedelmi előmenetelben.

---

⁵ A modellekben a függő változó az egy főre jutó éves nettó háztartási jövedelem (logaritmiálva), a magyarázó változók pedig az előző évi hasonló típusú jövedelemadaton kívül az iskolázottság (az elvégzett iskolai osztályok számával definiálva), a gazdasági aktivitás, a településtípus, az életkor (lineáris és négyzetes komponensben) a nem, az életszínvonalal való elégedettség, valamint a jövőbeli várakozások. A változók kategóriákra bontása, illetve a kihagyott kategóriák a már ismertetett módon történtek. Az elemzéshez az MHP és a HÉV-MHP kutatások adatait használtam.

Az 5. ábra másik fontos tanulsága, hogy a jövedelem hatásához viszonyítva az elégedettség hatása rövid távon nagyon elmarad. Más szóval az emberek inkább már meglévő helyzetük miatt kerülnek kedvező jövedelmi helyzetbe, és nem motivációik vagy hozzáállásuk miatt. Hosszú távon azonban (1992 és 2007 viszonylatában) a jövedelem hatása csökken (az iskolázottság hatása növekszik), az elégedettségben megmutatkozó szubjektív hatások azonban állandónak tekinthetők.

A jövőbeli kilátásokra vonatkozó hipotézis ugyanakkor nem igazolódott (1993 és 1996 kivételével). Ez vagy azt jelenti, hogy az emberek általában nem azért elégedettek a jövővel, mert jövedelmükben gyarapodásra számítanak, vagy azt, hogy az esetek többségében várakozásaik nem teljesültek (részletesebb összehasonlítást tesz lehetővé az M2. táblázat).

5. ábra. A jövedelemhez és az életszínvonallal való elégedettséghez tartozó sztenderdizált regressziós együtthatók alakulása 1992 és 2007 között a többváltozós regressziós egyenletekben

Forrás: 1993–1997: Magyar Háztartás Panel, 2007: Háztartások Életpálya Vizsgálata

Megjegyzés: A modellekben a függő változó az egy főre jutó éves nettó háztartási jövedelem (logaritmizálva). A magyarázó változók: az előző évi hasonló típusú jövedelemadaton kívül az iskolázottság, a gazdasági aktivitás, az életszínvonallal való elégedettség, valamint a jövőbeli várakozások. Minden magyarázó változó az előző évi állapotra vonatkozik. 2007-ben az 1992-es adatok jelentik a független változókat. Kihagyott kategóriák: férfi, község, nyugdíjas. Minden modell legalább $p=0,01$ szinten szignifikáns volt. Az ábrán feltüntetett együtthatók legalább 5%-os szinten különböznek a nullától. 1996-ban az életszínvonallal való elégedettséghez tartozó paraméter 5%-os szinten nem volt szignifikáns.

7. Összefoglalás

Az elemzés tárgya az életszínvonallal való elégedettség magyarázatában bekövetkezett változások voltak, különös tekintettel a jövedelem és a jövőbeli kilátások befolyásoló erejére. Az objektív hatások közül a jövedelem hatása a legerősebb, nagysága azonban nem tekinthető állandónak, hanem kisebb-nagyobb hullámzások figyelhetők meg alakulásában. Az összes objektív magyarázótenyezőn belül a vizsgált időszak közepétől a jövedelem hatása mellett egyre erősödik a többi magyarázótenyező befolyása. Különösen jelentős az iskolázottság pozitív hatásának növekedése.

A jövőbeli kilátások mellett a jövedelem életszínvonalra gyakorolt hatása elmarad. A jövőbe vetett bizalom ugyanis a többi tényezőt változatlanul tartva már a jelenben nagyobb elégedettséget okoz. Az egész vizsgált időszakra vonatkozóan elmondható, hogy a jövőbeli várakozások életszínvonalal való elégedettségre gyakorolt hatása növekszik, a jövedelemé pedig (a jövőbeli várakozásokra is kontrollálva) csökken. A jelzett változások azonban különösen a vizsgált időszak elején jelentősek.

Végül egy ritkán vizsgálható hatás megfigyelésére is lehetőség nyílt: az életszínvonalal való elégedettség jövedelemre gyakorolt hatásának vizsgálatában. Az életszínvonalal való elégedettség pozitív hatása mögött feltételezhető, hogy a pozitív hozzáállás segíteni tud a későbbi sikerességben, és nem arról van szó, hogy az elégedetlenség bírna motiváló erővel. Maga a hatás a jövedelem hatása mellett alacsony, ugyanakkor időben hosszú távon is stabil.

IRODALOM

- Andorka R. 1994: Deviáns viselkedések Magyarországon – általános értelmezési keret az elidegenedés és az anómia fogalmak segítségével. In: Münnich I. – Moksony F. szerk.: *Devianciák Magyarországon*. Budapest: Közélet Kiadó. 32–75. p.
- Andorka R. 1996: Merre tart a magyar társadalom? *Lakitelek: Antológia Kiadó*.
- Gáti A. 2008: A barométer esőre áll? A lakossági elégedettség változásai. In: Szivós P. – Tóth I. Gy. szerk.: *Köz, teher, elosztás. TÁRKI Monitor Jelentések*. Budapest: TÁRKI, 173–188. p.
- Merton, R. K. 2002: *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Róbert P. 1996: Fogcsikorgatva, a megkeseredett rendszerváltás. *Századvég, Új Folyam*, 2. sz. 59–86. p.
- Sági M. 2000a: Hogyan legyünk pesszimisták? *Viszonyítsunk a sokkal jobbhöz. Századvég, Új Folyam*, 17. sz., 41–66. p.
- Sági M. 2000b: Az anyagi helyzettel való elégedettség és a vonatkoztatási csoportok. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. szerk.: *Társadalmi Riport 2000*. Budapest: TÁRKI, 260–297. p.
- Sági M. 2006a: Elégedettség az átalakuló társadalmakban. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. szerk.: *Társadalmi Riport 2006*. Budapest: TÁRKI, 151–179. p.

- Sági M. 2006b: A lakossági elégedettség alakulása. In: Szivós P. – Tóth I. Gy. szerk.: Feketén, fehérén. TÁRKI Monitor Jelentések, Budapest: TÁRKI, 149–162. p.
- Spéder Zs. – Kapitány B. 2002: A magyar lakosság elégedettségének meghatározó tényezői nemzetközi összehasonlításban. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. szerk.: Társadalmi Riport 2002, Budapest: TÁRKI, 162–172. p.
- Wooldridge, J. M. 2003: Introductory econometrics – a modern approach. (2th edition), Cincinnati, Ohio: South-Western Publishing.

Melléklet

M1. táblázat: Az életszínvonallal való elégedettség magyarázó objektív tényezőkkel történő modellje 1992 és 2007 között (többszörös korrelációs együttható és sztenderdizált regressziós együtthatók)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2000	2001	2003	2005	2007
Többszörös korrelációs együttható	0,36	0,38	0,35	0,38	0,37	0,41	0,40	0,38	0,34	0,42	0,44	0,45
Nem	0,05	n.sz.	0,03	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.
Életkor	-0,73	-0,99	-0,76	-0,88	-0,89	-0,73	-0,78	-0,96	-1,15	-1,03	-0,86	-0,90
Életkor (négyzetes komponens)	0,80	0,98	0,77	0,84	0,83	0,70	0,77	0,87	1,02	0,98	0,81	0,86
Egy főre jutó éves nettó háztartási jövedelem	0,25	0,29	0,26	0,29	0,26	0,30	0,24	0,24	0,22	0,26	0,29	0,24
Iskolai végzettség	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	0,06	0,11	0,09	0,12	0,10	0,15	0,14
Város	n.sz.	-0,03	n.sz.	n.sz.	n.sz.	-0,05	n.sz.	n.sz.	-0,04	n.sz.	n.sz.	n.sz.
Budapest	-0,06	-0,07	-0,10	-0,11	-0,09	-0,12	-0,11	-0,14	-0,09	-0,12	-0,10	-0,05
Foglalkoztatott	0,09	0,06		0,06	0,06	0,06	0,12	n.sz.	n.sz.	0,07	0,09	0,11
Inaktív	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.
Munkanélküli	n.sz.	-0,05	-0,04	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	-0,07	0,05	-0,06	-0,06	-0,07
Tanuló	0,17	0,10	0,13	0,14	0,13	0,14	0,17	0,10	n.sz.	0,12	0,14	0,21

Forrás: 1992–1997: Magyar Háztartás Panel; 1998–2007: TÁRKI Háztartás Monitor

Megjegyzés: Kihagyott kategóriák: férfi, általános iskolai végzettség, község, nyugdíjas. Minden modell legalább $p=0,01$ szinten szignifikáns volt. A táblázatban feltüntetett együtthatók legalább 5%-os szinten különböznek a nullától, az n.sz. jelentése: 5%-os szinten nem szignifikáns adat.

M2. táblázat. Az adott évi jövedelem szintjének magyarázata az egy évvel korábbi adatokkal 1992 és 2007 között (többszörös korrelációs együttható és sztenderdizált regressziós együtthatók)

	1993	1994	1995	1996	1997	2007
Többszörös korrelációs együttható	0,72	0,78	0,79	0,80	0,82	0,55
Nem	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.
Életkor	n.sz.	n.sz.	0,14	n.sz.	0,17	0,46
Életkor (négyzetes komponens)	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.	n.sz.
Jövedelem	0,51	0,63	0,66	0,69	0,69	0,17
Iskolai végzettség	0,20	0,12	0,12	0,09	0,08	0,21
Város	n.sz.	n.sz.	n.sz.	0,04	n.sz.	0,13
Budapest	0,10	0,10	0,05	0,09	0,07	0,21
Foglalkoztatott	n.sz.	n.sz.	0,05	n.sz.	0,05	n.sz.
Inaktív	-0,07	-0,07	-0,05	-0,07	-0,03	-0,11
Munkanélküli	-0,05	-0,05	n.sz.	-0,07	-0,04	n.sz.
Tanuló	0,05	n.sz.	0,05	n.sz.	0,05	0,14
Életszínvonallal való elégedettség	0,09	0,04	0,05	n.sz.	0,08	0,05
Jövőbeli várakozások	0,03	n.sz.	n.sz.	0,03	n.sz.	n.sz.

Forrás: 1993–1997: Magyar Háztartás Panel, 2007: Háztartások Életpálya Vizsgálata
Megjegyzések: Kihagyott kategóriák: férfi, község, nyugdíjas. Minden modell legalább $p=0,01$ szinten szignifikáns volt. A táblázatban feltüntetett együtthatók legalább 5%-os szinten különböznek a nullától. n.sz. jelentése: 5%-os szinten nem szignifikáns adat. 2007-es évben az 1992-es adatokkal történt a magyarázat.